

Pomen in vloga mednarodnih organizacij pri zagotavljanju dostojne hrane za človeštvo: Razmišljanje ob 75 letnici organizacije FAO

David Tavželj, Andrej Udovč, Peter Raspor

ICPE, Dunajska c. 104, 1000 Ljubljana, Biotehniška Fakulteta, Univerza v Ljubljani, ,
Jamnikarjeva 101. Ljubljana

Izvleček

Ustanovna konferenca FAO je bila organizirana z namenom, da bi rešila probleme pomanjkanja živeža povezanega s kmetijstvom, kot tudi za spodbujanje in upoštevanje želja v zvezi s hrano in kmetijstvom tistega časa. V pričujočem prispevku avtorji opredelijo nastanek in razvoj FAO, njihov angažma na globalni, regionalni in lokalni ravni ter druge mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo s prehrano in kmetijskimi ter prehranskimi politikami. Razumevanje pojmov, definicij in vsebinskih sklopov na področju agroživilstva je zelo kompleksno in pogojevano s posameznimi jeziki in posameznimi svetovnimi kulturami. Prav tako zatečeno stanje pogosto pogojuje razumevanje dokumentov FAO v posameznih okoljih sveta, ki se zaradi tehnološke razvitosti zelo različno spreminjajo in integrirajo elemente varnosti živil in verig oskrbe s hrano. Tu pa nastopijo okoljem pravilno postavljeni cilji trajnostnega razvoja. Tem ključnim spoznanjem, pomembnim za razvoj (trajnostnega) kmetijstva ter varne in zdrave prehrane, po potrebnosti odpirati pot tudi v vsakodnevni življenjski praksi ljudi. Avtorji opredelijo nekatere izzive za prihodnost, ki bodo pomembno vplivali na kakovost življenja in implementacijo politik, ki bodo nujne za doseganje Agende 2030.

Ključne besede: Mednarodne organizacije, razvoj, FAO, cilji trajnostnega razvoja, kmetijstvo, zdrava prehrana, prehranska varnost.

The importance and role of international organizations in providing decent food for humanity; Reflections on the 75th anniversary of the FAO

David Tavželj, Andrej Udovč, Peter Raspor

ICPE, Dunajska c. 104, 1000 Ljubljana, Biotechnical Faculty, University of Ljubljana,
Jamnikarjeva 101. Ljubljana

Abstract

The inaugural conference of the FAO was organized with the aim of solving the problems of food shortages related to agriculture, as well as to promote and take into account the food and agricultural desires of that time. In this paper, the authors identify the origins and development of FAO, their engagement at the global, regional and local levels, as also other international organizations involved in nutrition, agricultural and nutrition policies. Special emphasis is placed on the Sustainable Development Goals and on key findings important for the development of (sustainable) agriculture and safe and healthy nutrition. The authors identify some challenges for the future that will have a significant impact on the quality of life and the implementation of policies, that will be necessary to achieve the 2030 Agenda.

Hrana, prehrana, zdravje:

Gojimo, hranimo, ohranjamo. Skupaj

P. Raspor (ur.)

© PR 2020. Vse pravice pridržane.

Key words: International Organizations, development, FAO, Sustainable Development Goals, Agriculture, Nutrition, Food Safety.

.1 Uvod

Ustanovna konferenca FAO je bila organizirana z namenom, da bi rešila probleme pomanjkanja živeža povezanega s kmetijstvom. Takrat so ugotovili, da svoboda/osvoboditev pomeni tudi varno, primerno hrano, ki je povezana s primerno zalogo hrane za vsakega človeka (FAO, 1943). Konferenca Združenih narodov za hrano in kmetijstvo, ki jo je med drugo svetovno vojno sklical predsednik Roosevelt, je potekala v Hot Springsu v Virginiji, ZDA. Omenjena konferenca je privedla do ustanovitve Organizacije za prehrano in kmetijstvo (FAO) pod okriljem Združenih narodov. Predsednik Roosevelt je v svojem nagovoru državljanom 6. januarja 1941, preden so ZDA vstopile v vojno, opredelil „štiri bistvene svoboščine“: svobodo govora; veroizpovedi; do živeža; in od strahu za življenje - „povsod po svetu“ (Rosenman, 1950). Ustanovna konferenca FAO je bila organizirana z namenom spodbuditi in upoštevati želje v zvezi s hrano in kmetijstvom tistega časa. Na konferenci je bilo ugotovljeno, da »svoboda« pomeni primerno in varno živilo, kot tudi primerno zalogo hrane za vsakega človeka (FAO, 1943).

Na konferenco, njen potek in zaključke je močno vplivala t.i. nova znanost o prehrani in njenem pomenu za zdravje in dobro počutje, ki ga je zveza narodov pred drugo svetovno vojno že priznala. Končni cilj je bil opredeljen kot zagotavljanje "obilne ponudbe pravih vrst hrane za vse človeštvo" (FAO, 1943).

Posledično je narasla pomembnost prehranskih standardov kot vodilo za kmetijske in ekonomske politike, povezane z izboljšanjem prehrane in zdravja svetovnega prebivalstva. Delo konference je poudarilo „temeljno soodvisnost potrošnika in proizvajalca“. Vsi prebivalci zemlje so bili opredeljeni kot potrošniki (FAO, 1943, SHAW, 1945).

Seveda je potrebno vzeti v obzir, da je bilo takrat več kot dve tretjini odraslih prebivalcev zemlje tudi proizvajalcev hrane, danes v razvitem svetu pa govorimo o nekaj odstotkih zaposlenih v kmetijstvu (GODFRAY in sod., 2010).

Tak hiter razvoj so narekovale potrebe. Potrebe so pa najbolj povzemale deklaracije, ki so prišle iz različnih okolij, ne samo iz okolja FAO.

Evropska Deklaracija o hrani, prehrani in tehnologiji (EFTND) je javnosti bila prvič predstavljena leta 2008 na prvem Evropskem kongresu o hrani, tehnologiji in prehrani v Ljubljani. Deklaracije neobvezujoče predstavlja stališče in usmeritve za nadaljnjo delovanje na opisovanih področjih na lokalni, nacionalni ter globalni ravni. Vsebinsko se dotika osnovnih človekovih pravic vezanih na strokovno področje ter harmonizacije na področju komunikacije in prenosa znanja med strokovnjaki in s tem tudi med znanstveni področji (Raspor, 2009) in vključuje tudi pomembne elemente FAO deklaracij (FAO,1996).

Nadgradnjo vsebine EFTND deklaracije predstavlja Memorandum k evropski deklaraciji o hrani, tehnologiji in prehrani za globalno skupnost (Memorandum of the European Declaration on Food, Technology, and Nutrition to the Global Community). Memorandum je bil sprejet februarja 2012 v Antaliji v Turčiji. Novosti, ki jih vpeljuje v deklaracijo sta dve, in sicer deklaracije iz evropskega

gibanja prenese na raven globalnega gibanja ter dopolni sam naslov deklaracije (Raspor in sod. 2012).

Dopolnjen naslov deklaracije se tako glasi: Evropska deklaracija o hrani, tehnologiji in prehrani za zdravje. Podpisniki deklaracije in memorandum k deklaraciji se zavezujejo za:

1. izboljšanje ozaveščenosti glede hrane, tehnologije in prehrane;
2. zagotavljanje trajnostnega razvoja vzdolž celotne živalsko predelovalne verige;
3. zavzemanje ohranjanja znanja in veščin, ki spoštuje tradicije kot tudi moderno znanost;
4. spodbujanje pridobivanja znanja na vseh ravneh družbe in njegovo integracijo v vsakdanje življenje;
5. teži k imenovanju ključnih akterjev za področje hrane in prehrane in hkrati strmi k določitvi njihovih dolžnosti;
6. prenos znanja in veščin o hrani, prehrani in zdravju na mlajše generacije.

S takratnim dokumentom je bila narejena dobra povezava s številnimi dokumenti, ne samo deklaracijami, ki jih FAO kot organizacija lansira v svet že desetletja (<http://www.fao.org/>). Seveda pa je ključno delo potrebno opraviti skupaj s stroka in s podporniki deklaracij, ki niso samo strokovnjaki agroživilstva, pač pa so povezani z ostalimi strokami, ki pokrivajo področje hrane, okolja in zdravja v tesni povezavi iz izobraževanjem in vzgojo. Vsi ti napor in aktivnosti pri svojih zavzemanjih izhajajo iz dejanskih situacij, kar daje še dodatno težo pri doseganju ciljev. Pomembno dejstvo je tudi to, da je podlaga za nastanek dobrih in celovitih deklaracij kritična analiza obravnavanih področij s strani aktualnih akterjev, ki delajo na področju hrane na vseh ravneh raziskovanja in implementacije znanja in upravljanja z novostmi na vseh stopnjah od njive hleva in ribnika do mize in nazaj v okolje.

.2 Definicije

Razumevanje pojmov, definicij in vsebinskih sklopov na področju agroživilstva je zelo kompleksno in pogojevano s posameznimi jeziki in posameznimi kulturami. Proučevanje že drobnega segmenta zahteva globoko znanje in široko poznavanje materije (Ambrožič idr., 2010). Če analiziramo samo pojmovanje hrane in varnosti, imamo v literaturi številne poglede in definicije. Praksa je pa še bolj heterogena (Pinstrup-Andersen, 2009). Zato se je vedno potrebno na začetku opredeliti, katere definicije bodo vodilne za obravnavano tematiko. Pri mednarodnih sodelovanjih, to včasih predstavlja velik problem. Namen tega prispevka ni analizirati definicije, pač pa ozavestiti bralca, da si jih mora razčistiti, preden vstopi v področje, da se bo lahko normalno in uspešno gibal med stroko, znanostjo in poljudnostjo.

.3 Mednarodne organizacije kot akterji pri reševanju svetovne prehrane

Fenomen globalizacije ima precejšen vpliv na agrikulturne in prehranske sisteme po vsem svetu, ki se v zadnjih desetletjih, tudi kot posledica tega fenomena, izjemno spreminjajo. Izzivi, povezani s prehrano in prehransko varnostjo postajajo vse bolj kompleksni in zahtevajo več koordiniranih, usklajenih in z dokazi podprtih rešitev. Bloem idr. (2009) poudarjajo, da so omenjeni izzivi medsebojno povezani, soodvisni in segajo onkraj državnih meja. Da bi to razumeli, je potrebno pogledati

na časovni razvoj ključnih multilateralnih mednarodnih organizacij in njihove aktivnosti, ki so povezane z reševanjem izzivov svetovne prehrane. Poseben poudarek je namenjen drugemu cilju trajnostnega razvoja (SDG) Organizacije Združenih Narodov (OZN), ki narekuje »konec lakote, doseganje prehranske varnosti, izboljšanje prehrane in promocijo trajnostnega kmetijstva.«

Tekom druge polovice 20. stoletja smo videli razvoj različnih mednarodnih institucij, ki imajo pomembno vlogo v prehranskih politikah in programih. Multilateralne organizacije, ki navadno vključujejo vlade držav članic, so pretežno konstituirane znotraj večjih organizacijskih struktur, kot je razvidno iz treh agencij OZN s sedežem v Rimu: Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO), Mednarodni sklad za razvoj kmetijstva (IFAD) in Svetovni program za hrano (WFP). Omenjene agencije ponujajo širok nabor znanja, finančne in tehnične podpore kot tudi mednarodno prepoznane forume z diskusijami o izzivih povezanih s prehrano in prehransko varnostjo. Van Zutphen idr. (2018, 4) pojasnijo, da so bilateralne institucije ustanovljene s strani nacionalnih vlad v razvitem svetu in poda primer Evropske Unije. Le-ta je prevzela vodilno vlogo v procesu naslavljanja lakote in prehranskih izzivov, povezanih s podhranjenostjo. Prehranska varnost je prioriteta razvojnih politik EU, ki sodeluje s širokim naborom akterjev in podpira procese na globalni, regionalni in lokalni ravni, povezane z uvrščanjem prehranske varnosti na mednarodno razvojno agendo. Bilateralno sodelovanje in diskusije z državami članicami je integralni del procesa, EU pa med drugim sodeluje tudi z zgoraj navedenimi agencijami v podsistemu OZN, koordinira z G7/G8 in G20 ter podpira gibanje Scaling Up Nutrition (SUN). Podobno vlogo imajo druge bilateralne institucije, kot Ameriška agencija za mednarodni razvoj (USAID) ter Nemška agencija za mednarodno sodelovanje (GIZ). Institucije, ki lahko delujejo paralelno tudi z agencijami OZN, vključujejo nevladne organizacije, mnogo izmed njih pa financirajo prav multilateralne in bilateralne organizacije. V to kategorijo sodijo tudi različne raziskovalne organizacije in možganski trusti, kot npr. Mednarodni inštitut za raziskovanje politike hrane (IFPRI), v zadnjem obdobju pa se pojavljajo tudi drugi, zasebni akterji, kot sta Fundacija Billa in Melinde Gates ter Fundacija Rockefeller, ki povečujejo svoj vpliv na oblikovanje globalne prehranske agende (Lundsgaarde, 2012).

V najširšem smislu se na globalni ravni z izzivi prehrane ukvarja Organizacija Združenih Narodov. Kompleksnost in obsežnost problemov v svetovni prehrani je prevelika za zgolj eno agencijo, zato lahko opazamo večje število institucij oz. organov znotraj OZN sistema, ki se ukvarjajo z različnimi aspekti svetovne prehrane. Razvoj kmetijstva, varnost hrane in prehrana so uvrščeni na dnevni red drugega odbora Generalne Skupščine OZN, medtem ko Ekonomsko socialni svet (ESS) na svojih sejah obravnava različna poročila odborov, skladov in programov, ki so namenjena reševanju izzivov v svetovni prehrani, med drugim tudi Stalnega odbora ZN za prehrano (UNSCN), katerega je ESS ustanovil kot platformo za dialog o prehranskih strategijah in iniciativah. Na tem mestu bi navedli globalno gibanje SUN, ki mobilizira sredstva in politike za izboljšavo prehrane in je konstituirano s strani različnih deležnikov, vključujoč 61 držav. V letu 2018 se je v duhu reforme OZN začel postopek združitve SUN in UNSCN, ki se bo imenoval UN Nutrition (UNSCN, 2020).

Svet izvršnih direktorjev za koordinacijo (CEB) je aprila 2008 ustanovil Iniciativo o prehranski varnosti, ki temelji na aktivnostih Delovne skupine ZN na visoki ravni za prehransko varnost, predvsem v povezavi z zagotavljanjem robustne in konsistentne podpore deležnikov v sistemu OZN, mednarodnih finančnih institucij in Svetovne trgovinske organizacije (WTO) tistim državam, ki se bojujejo z negotovimi razmerami v prehrani in prehranski varnosti (OZN, 2020a).

Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) je ključna specializirana agencija, ustanovljena leta 1945, ki si prizadeva premagati lakoto in doseči prehransko varnost za vse, kot tudi poskrbeti za dostop do zdrave in kakovostne hrane. V času, ko se države soočajo z različnimi zahtevami in izzivi v agrikulturnem razvoju ter prehrani, je FAO izoblikoval pet ključnih prioritet, ki predstavljajo ključna področja njegovega delovanja in so trajnostno naravnana kot prispevek k implementaciji Agende OZN 2030 za trajnostni razvoj:

1. Pomoč pri odpravljanju lakote, negotovi preskrbi s hrano in podhranjenosti
FAO v partnerstvu z različnimi deležniki na lokalnih, regionalnih in globalni ravni razvija podporno politiko in institucionalno okolje, kar pomaga državam, da udeležajo politične zaveze v konkretno ukrepanje.

2. Izboljševanje produktivnosti in trajnostnega kmetijstva, gozdarstva in ribištva

FAO ugotavlja, da bo zaradi naraščajoče globalne populacije povečan tudi pritisk na zgoraj omenjene sektorje in bo v tem oziru potreben nujen odmik od trenutnih praks in politik proti bolj trajnostnim pristopom.

3. Zmanjševanje revščine na ruralnih območjih

FAO pomaga državam pri razvijanju in implementaciji politik, strategij in programov, ki promovirajo inkluzivno rast, trajnostno preživljanje, diverzifikacijo prihodkov, dostojno zaposlovanje, dostop do socialne zaščite in opolnomočenje žensk in moških na ruralnih območjih.

4. Omogočanje inkluzivnih in učinkovitih kmetijskih ter prehranskih sistemov
FAO presoja, da v času globalizacije kmetijstvo kot neodvisni sektor postaja le del celotne vrednostne verige in bo kot tako predstavljalo izziv, predvsem za male kmete in proizvodnjo v državah v razvoju, katerim FAO želi pomagati pri vključevanju njihove udeležbe v prehranske in kmetijske sisteme.

5. Izboljšanje odpornosti preživetja proti grožnjam in krizam

FAO poudarja, da konflikti, naravne nesreče in gospodarske krize pospešujejo globalno lakoto in ogrožajo napredek v boju proti revščini, negotovim razmeram v prehrani in podhranjenosti. FAO podpira vlade in skupnosti pri naslavljanju neposrednih groženj, izvaja monitoring tveganj in spodbuja preventivno akcijo, je aktivno vključen v delo skupnosti z namenom zmanjševanja tveganj in ranljivosti in zagotavlja takojšnjo podporo pomoči potrebnim in postavlja temelje za bolj odporno prihodnost (FAO, 2020).

Kot specializirana agencija OZN ima FAO 75. letno zgodovino delovanja na socialni, ekonomski in okoljevarstveni dimenziji trajnostnega razvoja. Tehnične kapacitete, globalni doseg, ekspertiza v monitoringu ter izkušnje v grajenju partnerstev in oblikovanju politik, omogočajo podporo državam pri implementaciji Agende 2030.

Ključna področja delovanja FAO so vezana na naslednje tematike: akvakultura, biodiverziteteta, biotehnologija, otroško delo v kmetijstvu, socialna zaščita, klimatske

spremembe, razvoj kapacitet, proizvodnja mlečnih izdelkov, spodobno ruralno zaposlovanje, digitalno kmetijstvo, družinsko kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo, izguba in zavržki hrane, označevanje hrane, prehranjevanje, šolska prehrana, kriza v prehranski verigi, prehranska varnost, prehranski sistemi, lakota in negotove razmere v oskrbi hrano, genetske raziskave, diverzitetna domačih živali, živinorejski sistemi, živina in okolje, mehanizacija, perutninarstvo, oprashaevanje, semena, podpora investicijam ter trajnostna prehrana in kmetijstvo (FAO idr., 2020).

Na tem mestu lahko naštejemo nekaj ključnih dosežkov, s katerimi je FAO prispeval k izboljšanju prehranske varnosti in prehrane: odprava goveje kuge, Mednarodni sporazum o rastlinskih genskih virih, Codex Alimentarius, boj proti lakoti v Latinski Ameriki in Karibih, pravni instrumenti za odgovorno ribištvo, AMIS sistem za informacije o kmetijskih trgih, FAOSTAT, Prostovoljne smernice o odgovornem upravljanju lastništva zemljišč, ribištva in gozdov v okviru nacionalne prehranske varnosti ter uveljavljanje in poudarjanje pravice do hrane (FAO, 2019).

FAO na svojem sedežu v Rimu gosti Odbor za svetovno prehransko varnost (CFS), ki je bil ustanovljen s strani OZN kot medvladni forum za pregled in nadgradnjo politik o prehranski varnosti. CFS poroča tako ESS kot Konferenci FAO in se kot inkluzivna platforma, ukvarja s pripravo priporočil za posamezne politike na področjih varnosti hrane in prehrane za namen koordiniranega delovanja vseh deležnikov. Odbor je sestavljen iz držav članic OZN, Agencij OZN z mandatom na področju hrane in prehranske varnosti, civilne družbe, nevladnih organizacij, mednarodnih kmetijskih raziskovalnih sistemov, mednarodnih in regionalnih finančnih institucij kot tudi predstavnikov zasebnega sektorja in filantropskih združenj. V tem oziru je ključno omeniti, da ima znotraj tega odbora civilna družba možnost udeleževanja diskusij o globalnih politikah prehranske varnosti in hrane, ki vplivajo na male kmete, ribiče, avtohtona ljudstva in druge skupine. Tako lahko te skupine implementirajo politike, ki jih sprejme CFS. Kljub temu, da države ostajajo primarna sila odbora, je cilj takega odbora ustvariti občutek ravnovesja v deljenju skupnih odgovornosti in vključevanje tistih, ki so najbolj vpleteni v definiranje rešitev podhranjenosti in negotovih razmer v oskrbi s hrano. Podobno lahko opazamo, da se povečuje sodelovanje tudi zasebnega sektorja oz. podjetij s celotne prehranske proizvodne verige. CFS se financira preko FAO, IFAD in WFP, kateri vsak prispeva približno tretjino letnega proračuna, kot tudi tehnično asistenco pri delovanju, donatorji pa s prostovoljnimi prispevki sodelujejo pri posamičnih projektih CFS (CFS, 2020), (FAO, 2019).

Mednarodni sklad za razvoj kmetijstva (IFAD) je podobno kot FAO, specializirana agencija OZN, katere mandat je odpravljanje revščine in lakote v državah v razvoju in je bila ustanovljena kot mednarodna finančna institucija leta 1977, kot eden ključnih rezultatov Svetovne konference o hrani leta 1974. IFAD se osredotoča na specifične probleme posameznih držav in sodeluje tako z ljudmi na lokalni ravni, kot tudi z vladami, donatorji, nevladnimi organizacijami in drugimi partnerji. Preko donacij in nizko-obrestnih posojil IFAD dela z vladami za razvoj in financiranje programov in projektov, ki omogočajo ruralnemu prebivalstvu, da sami premagujejo revščino, ne deluje pa zgolj kot posojilodajalec, temveč prek svojega multilateralnega ustroja ponuja platformo za diskusijo pomembnih politik, ki

zadevajo in vplivajo na življenje ljudi v ruralnem okolju. Ključna področja, ki jih podpira IFAD so vezana na razvoj kmetijstva, finančne storitve, kmetijsko infrastrukturo, živino, ribištvo, izgrajevanje kapacitet in institucij, procesiranje, skladiščene in distribucije in oglaševanje hrane, raziskovanje in izobraževanje ter razvoj malih in srednjih podjetij. Od začetka svojih operacij je IFAD investiral 12 milijard USD v več kot 860 projektov in programov, ki so dosegli preko 370 milijonov ljudi na podeželju (IFAD, 2020).

Svetovni program za hrano (WFP) je vodilna humanitarna organizacija, ki vsako leto pomaga skoraj 100 milijonom ljudem v približno 83 državah in deluje v okvirih nujne pomoči, razvojne pomoči, sanacije in obnove ter posebnih operacijah. Razvojni projekti WFP so osredotočeni na prehrano in naslavljanje podhranjenosti predvsem mater in otrok, implementacijo šolskih obrokov in dobavo hrane na območjih konfliktov in različnih naravnih nesreč. Leta 2018 je WFP nakupil 3,6 milijonov ton hrane, od katere je vsaj $\frac{3}{4}$ prišlo iz držav v razvoju oz. čim bližje območjem, kjer se najbolj potrebuje, tudi zavoljo ohranjanja lokalnega gospodarstva. WFP se financira izključno prek prostovoljnih donacij in je v tesnih delovnih kontaktih s FAO in IFAD, obenem pa je partner več kot tisočim nevladnim (mednarodnim) organizacijam (WFP, 2020).

Septembra 2015 so države članice OZN soglasno sprejele Agendo 2030, ki se ambiciozno zavezuje k ustvarjanju nove vizije za človeštvo vsled zasledovanja in doseganja sedemnajstih ciljev trajnostnega razvoja. Agenda 2030 prepoznava fundamentalno povezavo med ljudmi in Zemljo, med kmetijstvom in trajnostjo. Koncept prehranske varnosti in prehrane je eksplicitno povezan z drugim ciljem (2. SDG) – odprava lakote, doseganje prehranske varnosti in izboljšanje prehrane ter promoviranje trajnostnega kmetijstva. Za doseg tega cilja bodo potrebni naslednji koraki:

- Do leta 2030 odpraviti lakoto in zagotoviti dostop vsem ljudem, predvsem revnim in tistim v ranljivih situacijah, do varne in hranljive hrane v zadostnih količinah,
- Do leta 2030 odpraviti vse oblike podhranjenosti in nasloviti prehranske potrebe še posebej deklic v puberteti, nosečnic in starostnikov,
- Do leta 2030 podvojiti kmetijsko produktivnost in prihodke malih proizvajalcev hrane, še posebej žensk, avtohtonih skupnosti, pastirjev, družinskih kmetovalcev in ribičev, še posebej prek varnega in enakopravnega dostopa do zemlje, drugih produkcijskih virov, znanja, finančnih storitev, trgov in priložnosti za doseganje dodane vrednosti,
- Do leta 2030 zagotoviti trajnostne sisteme pridelave in predelave hrane in implementirati odporne kmetijske prakse, ki povečujejo produktivnost in proizvodnjo, pomagajo ohraniti ekosisteme, ki omogočajo kapacitete za prilagajanje klimatskim spremembam, ekstremnim vremenskim pogojem, sušam, poplavam in drugim nesrečam ter napredno izboljševati kvaliteto zemlje in kmetijskih površin,
- Do leta 2020 ohraniti genetsko diverziteto semen, kultiviranih rastlin, domačih živali in živine kot tudi njihovih sorodnih divjih vrst ter razumno upravljati semenske banke na državni, regionalni in globalni ravni in promoviranje poštene razdelitve koristi, ki nastane pri izkoriščanju genetskih virov in pridruženih tradicionalnih znanj, kot dogovorjeno v mednarodnih sporazumih.

Naslednje tri točke konkretnije predstavijo načine za implementacijo vizije v 2. SDG:

- Povečevanje investicij, tudi prek izboljšane mednarodnega sodelovanja v ruralno infrastrukturo, kmetijsko raziskovanje, razvoj tehnologij, razvoj genskih in semenskih bank za rastline in živino za povečevanje kmetijskih produktivnih kapacitet v državah v razvoju.
- Preprečevanje in spreminjanje trgovinskih omejitev ter distorzij na svetovnem kmetijskem trgu, tudi preko paralelnega odpravljanja vseh oblik kmetijskih izvoznih subvencij in vseh izvoznih ukrepov z ekvivalentnim učinkom, kot izhaja iz mandata Razvojne agende iz Dohe.
- Sprejemanje ukrepov za zagotavljanje pravilnega delovanja trgov prehranskih izdelkov in njihovih derivatov in omogočanje dostopa do informacij na trgih, vključno z zalogami hrane, kar bo pomagalo omejiti nestanovitnost cen hrane (OZN, 2020b).

FAO dodaja, da je za doseg 2. cilja nujen poseben fokus v povečevanje investicij v ruralno prebivalstvo, družinsko kmetijstvo, ribiške in gozdarske skupnosti; nadgrajevanje prehranskih sistemov, ki so v večjem ravnovesju in zmanjšujejo zavržke, kmetijskih inovacijah in pristopanju k naravnim virom z okoljevarstvenim zavedanjem, ki bo omogočal varno prehrano za vse (FAO idr., 2020).

.4 Najpomembnejša spoznanja za kmetijski del

Druga naloga FAO je spodbujanje kmetijskih metod in politik, ki odpravljajo lakoto in podhranjenost. To se deloma dosega tudi s kmetijskimi raziskavami in razvojem. Raziskave pomagajo razumeti trenutne kmetijske trende in sprejeti trajnostne metode kmetovanja. FAO vladam pomaga tudi pri organiziranju izobraževalnih programov za poučevanje kmetov o najboljših kmetijskih praksah (What is..., 2020).

Napovedi predvidevajo, da bo približno 85% svetovne rasti pridelka v naslednjih desetih letih rezultat izboljšanja pridelave, ki je posledica intenzivnejše uporabe surovin, naložb v proizvodno tehnologijo in boljših praks gojenja. Nadaljnja krepitev rabe zemljišč z več letinami na leto bo predstavljala še 10%, medtem ko naj bi širitev površine njiv predstavljala le 5% in bo imela veliko manjšo vlogo kot v zadnjem desetletju, kar bo izboljšalo trajnost kmetijstva (OECD/FAO, 2020).

FAO priznava, da mora proizvodnja hrane upoštevati ohranjanje naravnih virov v državah, v katerih deluje, in zato podpira programe, ki spodbujajo ohranjanje okolja. FAO pomaga pri razvoju kodeksov ravnanja za odgovorne ribiške in kmetijske prakse, ki pomagajo pri racionalizaciji dejavnosti.

Publikacije, znanstveni pregledi, navodila in smernice z vseh področij kmetijstva, gozdarstva, živilstva in ribištva, ki jih FAO posreduje članicam, so neprecenljiv pripomoček pri uporabi novih, okolju prijaznejših tehnologij za pridobivanje hrane, a tudi kazalec gibanja rasti pridelave, prireje, ulova in trgovine kmetijskih, gozdarskih, ribiških in živilskih pridelkov in izdelkov na celotnem območju, na katerem deluje Svetovna organizacija za kmetijstvo in prehrano.

Vseprisotnost, prenosljivost in mobilnost digitalnih tehnologij spreminjajo kmetijstvo in proizvodnjo hrane. Natančneje, v kmetijskem in živilskem sektorju širjenje mobilnih tehnologij, storitev daljinskega zaznavanja in porazdeljenega računalništva že izboljšuje dostop malih pridelovalcev do informacij, vložkov in trgov, povečuje proizvodnjo in produktivnost, racionalizira dobavne verige in zmanjšuje operativne stroške. Vendar je treba zaradi „digitalizacije“ kmetijstva in verige vrednosti hrane premagati določene izzive. Vprašanja, kot so kibernetiska varnost in varstvo podatkov, nadomeščanje dela in prevzgoja ter tveganje za digitalni razkorak med gospodarstvi, sektorji ali posamezniki z različnimi sposobnostmi za sprejemanje novih tehnologij, so ključnega pomena. Kljub tem je nedvomno, da bo digitalna preobrazba v kmetijstvu ostala (Digital agriculture, 2020).

Poslanstvo e-kmetijstva je olajšati razpravo o sprejetju in uporabi IKT in digitalnih inovacij v kmetijstvu, gozdarstvu, ribištvu, upravljanju naravnih virov in razvoju podeželja.

V svojih zadnjih razvojnih načrtih se tudi FAO zavzema za pomoč vladam in partnerjem pri premoščanju multidisciplinarnih digitalnih delitev, da bo vsem zagotovil koristi od nastajajoče digitalne družbe. Rezultat tega je uvajanje e-kmetijstva v okviru dejavnosti FAO, ki mu je bila dodeljena vloga pospeševalca te usmeritve in je prevzela tudi vlogo pospeševanja e-kmetijske prakse (E-Agriculture, 2020).

Poleg neposrednega dviga ravni znanja in izboljšanja tehnologij pridelave, ki ga ima izvajanja projektov v posameznih državah ali skupinah držav, je velikega pomena za razvoj kmetijstva tudi dostopnost podatkovnih baz o kmetijstvu in s kmetijstvom povezanih dejavnostih, ki jih vodi FAO in so prosto dostopne preko storitve FAOSTAT. FAOSTAT omogoča prosti dostop do podatkov o kmetijstvu in hrani (vključuje rastlinsko in živalsko proizvodnjo, ter gozdarstvo) za več kot 245 držav in teritorijev vse od leta 1961 dalje (FAOSTAT, 2020).

Poleg splošnega pregleda podatkov pa statistični odsek FAO vodi še druge podatkovne baze in storitve, ki so pomembne za razvoj svetovnega kmetijstva in zagotavljanje varne hrane. Tako predstavlja Kmetijski tržni informacijski sistem (AMIS) medagencijsko platformo namenjeno povečanju preglednosti trga hrane in odzivanja politike na področju preskrbe s hrano. Zagotavlja tržne informacije o štirih kmetijskih kulturah, ki so še posebej pomembne na mednarodnih živilskih trgih: pšenici, koruzi, rižu in soji (Agricultural...,2020).

Katalog mikropodatkov o hrani in kmetijstvu (FAM) pa vsebuje seznam naborov podatkov, zbranih z raziskavami kmetij in gospodinjstev, ki vsebujejo informacije v zvezi s kmetijstvom, prehransko varnostjo in prehrano. Katalog FAM zapolnjuje nabori podatkov, ki jih zbira neposredno FAO, in nabori podatkov, katerih zbiranje na nek način podpira FAO. Cilj je zbrati na enem mestu metapodatke o vseh kmetijskih popisih in raziskavah, ki so javno dostopni, ter zagotoviti neposreden dostop in / ali povezave do njih (Food..., 2020).

Eden izmed izzivov, s katerimi se trenutno sooča celoten planet in s tem tudi FAO, so podnebne spremembe, ki vplivajo na sezono sajenja in obiranja ter s tem na pridelek, zato bo napovedovanje razvoja kmetijstva v prihodnje eden izmed ključnih segmentov delovanja.

Trenutni trendi predstavljajo vrsto izzivov za zagotavljanje hrane in kmetijstvo. Kmetijski sistemi z visokim vložkom virov, ki so povzročili obsežno krčenje gozdov, pomanjkanje vode, izčrpavanje tal in visoke stopnje emisij toplogrednih plinov, ne morejo zagotoviti trajnostne hrane in kmetijske proizvodnje. Potrebno je razvijati inovativne sisteme, ki ščitijo in krepijo naravne vire, hkrati pa povečujejo produktivnost. Zato je potreben preoblikovalni proces v smeri "celostnih" pristopov, kot so agroekologija, agrozozdarstvo, podnebno pametno kmetijstvo in ohranitveno kmetijstvo, ki prav tako temelji na avtohtonem in tradicionalnem znanju. Tehnološke izboljšave, skupaj z drastičnim zmanjšanjem rabe fosilnih goriv v celotnem gospodarstvu in v kmetijstvu, bi pomagale obravnavati podnebne spremembe in povečanje naravnih nevarnosti, ki vplivajo na vse ekosisteme in vse vidike človeškega življenja. Potrebno je večje mednarodno sodelovanje za preprečevanje nastajajočih čezmejnih kmetijskih in prehranskih sistemov, kot so škodljivci in bolezni (FAO, 2017).

Današnje kmetijstvo, vključno z ribištvom in gozdarstvom, z globalnega vidika še zdaleč ni trajnostno. Velik del napredka človeštva je okolju povzročil precejšnje stroške. Za proizvodnjo več hrane in drugih neživilskih kmetijskih dobrin je kombinacija okrepljenih postopkov kmetijske proizvodnje in krčenja gozdov privedla do degradacije naravnih virov in prispevala k podnebnim spremembam. Če se bomo še naprej spoprijeli s temi izzivi s pristopom "kot običajno", prihodnost ni videti obetavna. Trajnostnih prehranskih in kmetijskih sistemov ni mogoče doseči brez pomembnih dodatnih prizadevanj. Kljub temu so na voljo možnosti za soočanje s temi izzivi, vendar jih je treba skrbno preučiti. Prehranski in kmetijski sistemi lahko sledijo alternativnim potem, odvisno od razvoja številnih dejavnikov, kot so rast prebivalstva, izbira prehrane, tehnološki napredek, razdelitev dohodka, stanje in uporaba naravnih virov, podnebne spremembe in prizadevanja za preprečevanje in reševanje konfliktov. Na te poti bodo lahko vplivale in bodo vplivale strateške odločitve in politične odločitve. Potrebni so hitri in namenski ukrepi, da se dolgoročno zagotovi trajnost prehranskih in kmetijskih sistemov. Prihodnost je negotova, toda za ukrepanje zdaj potrebujemo dober občutek, kako lahko izgleda svet po potencialno drugačnih poteh (FAO, 2018).

Ta spoznanja so pripeljala do tega, da je postala hrana in kmetijstvo ob zavzemanju za konec revščine in lakote ob odzivanju na podnebne spremembe in ohranjanje naših naravnih virov središči element Agende 2030 za trajnostni razvoj Združenih narodov. V tem pogledu ima FAO kot skrbnik za 21 kazalnikov trajnostnega razvoja Agende 2030 za trajnostni razvoj, dodeljene nove globalne naloge, ki bodo sooblikovali državne razvojne načrte v naslednjih 15 letih (FAO, 2017).

Tudi na območju Slovenije je bila FAO v preteklosti precej prisoten in aktiven in sicer predvsem preko območne pisarne za Srednjo in Vzhodno Evropo v Budimpešti.

Sloveniji je s tem, ko je kot mednarodno priznana država pristopila k FAO, postala dostopna znanstveno-tehnična pomoč, ki jo FAO daje državam članicam prek svojih številnih strokovnjakov iz vseh držav članic.

Republika Slovenija je bila v obdobju 1996–2015 udeležena v 9 FAO projektih v skupnem kumulativnem znesku 1,827.722 \$. V tem obdobju je bilo izpeljanih 7 projektov na ravni države Republike Slovenije z oznako SVN in dva evropska regionalna projekta, ki sta vključevala tudi Republiko Slovenijo, z oznako RER. Projekti so bili tipa TCP (Technical Cooperation Programme), torej projekti tehničnega sodelovanja med FAO in Republiko Slovenijo oziroma med FAO in skupino držav v južni in vzhodni Evropi in / ali skupino jadranskih držav. TCP-programi ponujajo tehnične ekspertize članicam FAO skozi kratke ciljne, katalitične programe (Nožič Serini, 2016).

.5 Pomembnejša spoznanja za prehranski del

Posodobitve v infrastrukturnih in statističnih pogledih pri številnih državah omogočajo natančnejšo oceno lakote na svetu. Na novo dostopni podatki so omogočili revizijo celotne serije ocen podhranjenosti za Kitajsko do leta 2000, kar je povzročilo bistven premik števila podhranjenih na svetu navzdol. Kljub temu revizija potrjuje trend iz preteklih let. Število ljudi, ki jih je lakota prizadela po vsem svetu, počasi narašča od leta 2014. Poročilo tudi kaže, da je breme podhranjenosti v vseh oblikah še vedno izziv. Dosežen je bil določen napredek pri zaostajanju otrok v rasti, nizki porodni teži in izključnem dojenju, vendar s hitrostjo, ki je še vedno prepočasna. Otroška prekomerna teža se ne izboljšuje, debelost odraslih pa narašča v vseh regijah (FAO, 2020).

Poročilo za aktualno leto dopolnjuje običajno oceno preskrbe s hrano in prehrano s projekcijami, kako bo videti svet leta 2030, če se bodo trendi v zadnjem desetletju nadaljevali. Projekcije kažejo, da svet še ni na poti, da bi do leta 2030 dosegel stopnjo minimalne prehranjenosti človeštva ali drugače rečeno ničelno lakoto, ki jo FAO promovira skozi krilatico ZERO hunger. Kljub določenemu napredku večina kazalnikov tudi ne dosega globalnih prehranskih ciljev. Varnost preskrbe s hrano in prehransko stanje najranljivejših skupin prebivalstva se bo verjetno še poslabšalo zaradi zdravstvenih in socialno-ekonomskih vplivov pandemije COVID-19.

Pregled delovanja in stanja po svetu kaže na kakovost prehrane kot ključno povezavo med varnostjo hrane in prehrano. Doseganje ciljev SDG 2 (zero hunger) bo mogoče le, če bodo ljudje imeli dovolj hrane in če bo tisto, kar jedo, hranljivo in dostopno. Pregled uvaja tudi novo analizo stroškov in dostopnosti zdrave prehrane po vsem svetu, po regijah in v različnih razvojnih okoliščinah. Predstavlja vrednotenje stroškov zdravja in podnebnih sprememb, povezanih s trenutnimi vzorci uživanja hrane, pa tudi potencialne prihranke stroškov, če bi se vzorci uživanja hrane preusmerili k zdravi prehrani, ki vključuje tudi vidike trajnosti. Poročilo se nato zaključuje z razpravo o politikah in strategijah za preoblikovanje prehranskih sistemov, da se zagotovi cenovno ugodna zdrava prehrana, kot del potrebnih prizadevanj za odpravo lakote in vseh oblik podhranjenosti.

Če pogledamo ključna sporočila potem velja skozi perspektivo FAO poudariti:

- Trenutne ocene kažejo, da je skoraj 690 milijonov (8,9 %) zemljanov lačnih kar predstavlja v enem letu 10 milijonov ljudi. Število ljudi, ki jih prizadene huda negotovost s hrano, kaže podoben trend naraščanja. Leta 2019 skoraj 750 milijonov - ali skoraj vsak deseti človek na svetu .
- Glede na skupno vsoto vseh prizadetih s pomanjkanjem hrane tako naštejemo 2 milijardi ljudi na svetu brez rednega dostopa do varnega, hranljivega in zadostnega prehranjevanja v letu 2019.
- Svet ni na poti, da bi dosegel sito družbo (Zero Hunger) do leta 2030. Če se bodo zadnji in sedanji trendi nadaljevali, bo število ljudi, ki jih prizadene lakota presežlo 840 milijonov.
- Predhodna ocena kaže, da Pandemija COVID-19 za leta 2020 lahko , odvisno od dogajanj in gospodarske rasti, doda med 83 in 132 milijonov ljudi v skupno število podhranjenih na svetu.
- Breme podhranjenosti v globalnem svetu ostaja izziv. Po ocenah leta 2019 21,3 % (144,0 milijonov) otrok, mlajših od 5 let zaostaja v razvoju, 6,9 % jih je imelo premajhno težo (jih je bilo prelahkih) za svojo višino, 5,6 % ali 38.3 milijona pa s prekomerno težo (predebelih).
- Napredovanje zmanjševanja števila otrok z nizko porodno težo in zaostajanjem v rasti je opazno, a ne bo zadostovalo da bi cilje za leto 2025 dosegli do leta 2030.
- Večina svetovnih regij še ni na poti, da bi lahko dosegla cilje glede prekomerne teže otrok. Prav tako v vseh regijah narašča debelost odraslih.
- Zaradi zdravstvenih in socialno-ekonomskih vplivov, ki jih prinaša COVID-19 se bo prehransko stanje najbolj ranljivih skupin prebivalstva verjetno še poslabšalo.
- Negotovosti v oskrbi s hrano lahko poslabša kakovost prehrane in posledično poveča tveganja za različne oblike nepravilne prehrane, kar lahko vodi do podhranjenosti ali pa do prekomerne telesne teže in debelosti.
- Države z nizkimi dohodki se bolj zanašajo na izdelke iz osnovnih živil in manj na sadje, zelenjavo in živila živalskega izvora, kot države z visokimi dohodki prebivalcev.
- Resda se soočamo s pomembnimi izzivi dostopnosti hrane, a imamo tudi pomembne izzive v smislu dostopa do zdrave prehrane.
- Zdrava prehrana marsikomu ni dostopna, zlasti to velja za revne predele v vseh regijah sveta. Konzervativna ocena omenja več kot 3 milijarde ljudi, ki si ne morejo privoščiti zdrav prehrane. Zdrava prehrana naj bi bila v povprečju petkrat dražja od prehrane, ki temelji v osnovi na škrobni prehrani.

- Stroški zdrave prehrane presegajo mednarodno mejo revščine, ki je določena kot pariteta kupne moči (PPP) na osebo na dan (1,90 USD). Revnim je tako nedosegljiva. V večini držav na globalnem jugu, t.j. večina prebivalstva v celotni podsaharski Afriki in južni Aziji (okoli 57 %) si ne more privoščiti zdrave prehrane
- Vsi načini prehrane imajo skrite stroške. Dva skrita stroška, ki izhajata iz prehranske izbire in prehrabnenih sistemov sta najbolj kritična, ko je govora o zdravju in podnebnih spremembah. Zato je pomembno razumevanje kompromisov in sinergij, ko je govora o trajnostnem razvoju.
- Po sedanjih vzorcih uživanja hrane bodo prehrabneni zdravstveni stroški povezani s smrtnostjo zaradi nalezljive bolezni do leta 2030 znašali 1,3 milijarde USD na leto. Na drugi strani so stroški za isto obdobje povezani s trenutnimi prehranskimi vzorci in toplogrednimi emisijami plinov, po ocenah več kot 1,7 milijarde USD na leto.
- K ugodnejšemu razpletu lahko prispeva prehod na zdravo prehrano, saj zmanjšanje stroške zdravja in podnebnih sprememb do leta 2030, ker so skriti stroški zdrave prehrane nižji v primerjavi s trenutnimi prehranskimi vzorci. Zdravi prehranski vzorci bi po predvidevanjih neposredno in posredno zmanjšali do 97 % zdravstvenih stroškov in 41–74 % družbenih stroškov emisij toplogrednih plinov v letu 2030.
- Pokaže se, da niso vse zdrave prehrane trajnostne in niso vse diete, namenjene trajnosti, vedno zdrave za uživalca. To je potrebno upoštevati pri politiki, razvoju, gospodarstvu in vsakodnevnem življenju.
- Da bi povečali dostopnost do zdrave prehrane se mora cena teh živil znižati. Tak poseg zahteva celovite pristope ne samo ene države. Mogoče bi EU lahko kaj storila, če bi sinhrono vstopila v sisteme in verige preskrbe s hrano. Seveda bo morala dopovedati/ usmeriti kmetijsko živilsko prehransko oskrbovalno mrežo skozi živilsko okolje pa tudi skozi politično ekonomijo, ki oblikuje trgovino, politike javnih odhodkov in naložb. Samo celovito reševanje teh stroškovnih gonilnikov bo zahtevalo veliko transformacije v živilskih sistemih. Gotovo to ne bo samo dober izziv, bo tudi boleče.
- Države bodo morale ponovno uravnotežiti kmetijske politike in spodbude za več prehransko premišljenih naložb in ukrepov politike po vsej verigi preskrbe s hrano, da bi zmanjšali izgube hrane in povečali učinkovitost na vseh stopnjah.
- Prehransko dovzetne politike socialne zaščite bodo tudi osrednje za povečanje kupne moči in dostopnosti do zdrave prehrane za najbolj ranljive populacije. Potrebno bo na vseh ravneh začeti spodbujati - z dobrim zgledom vedenjske spremembe v smeri zdrave prehrane.

.6 Izzivi za prihodnost

V času pisanja tega prispevka se pandemija Covid-19 širi po celem svetu in kaže na resno grožnjo med vsem drugim tudi na prehransko varnost. Preliminarne ocene

kažejo, da se bo število podhranjenih povečalo za od 83-132 milijonov ljudi, odvisno od padca gospodarske rasti na globalni ravni. Kljub pričakovanemu okrevanju v letu 2021 bo število podhranjenih še vedno večje, kot v predvidenem scenariju brez pandemije. V večini svetovnih regij z izjemo Severne Amerike in Evrope se od leta 2014 povečujejo negotove razmere v povezavi s hrano, ki na kritični ravni dosegajo preko 746 milijonov ljudi ter več kot milijardo tistih, ki nimajo dostopa do zadostne količine hranljive prehrane. V globalnem ozirju se povečuje tudi odrasla debelost, ki se bo v primeru nadaljnje rasti v primerjavi z letom 2012 povečala za 40% do leta 2025. Med leti 2012 in 2016 vse regije kažejo na povečevanje trenda odrasle debelosti. Podatki o dostopnosti hrane na ravni držav kažejo velike razlike glede na stopnjo razvitosti samih držav. Države v razvoju se zanašajo predvsem na osnovna živila, kjer žita, korenovke in gomolji predstavljajo 60% vse dostopne hrane. Povprečna dostopnost sadja in zelenjave se je sicer povečala, a vendar le v Aziji in v razvitih državah je dovolj sadja in zelenjave za doseganje priporočila FAO/WHO o zaužitju najmanj 400g dnevno. Glede na različne izzive v posamičnih državah bo nujna implementacija kombinacije komplementarnih politik, ki bodo posegle v zmanjšanje stroškov hranljive prehrane, obenem pa izboljšale dostopnost zdrave prehrane, kar bo verjetno bolj učinkovito od posamičnih politik oz. ukrepov. Politike in investicije bi se morale osredotočati na zmanjševanje izgub oz. zavržkov hrane, kar lahko izboljša dostopnost zdrave hrane, z osredotočanjem na zgodnje proizvodne stopnje v živilsko prehranski oskrbovalni verigi, kot tudi na tiste dele, kjer so izgube največje (FAO idr., 2020).

To je tisto kar vidi, ocenjuje, sodi in predlaga globalni svet. Če pogledamo iz vidika naše male države, potem moramo reči naslednje. Da se tudi nam ne bo dogajalo podobno kot se dogaja svetu, bo potrebno vložiti nekaj sveže energije znanja in motivacije v doseganje samooskrbnosti s tistimi kmetijskimi in živilskimi proizvodi, ki se lahko pridelajo, predelajo in tržijo v domačih sredinah. Če bomo temu namenili dovolj pozornosti in potisnili ta razvojni tovor na hrbte mlade generacije tudi in s pomočjo sodobnih in posodobljenih tehnologij vzdolž živilsko prehranske oskrbovalne verige, potem je verjeti, da bomo ohranjali zdravo okolje, zdravo pridelovanje in zdravo prehranjevanje v naši družbi. Da bi bilo temu tako, pa ni dovolj brati deklaracij in dokumentov FAO, ampak udeležati naš odnos do hrane in tudi do tistih, ki nam jo dajo od zemlje do krožnika. Samo taka pot bo ohranjala elemente trajnosti, vzdržnosti in dolgoživosti dobrin narave, tehnologije in človeštva.

.7 Viri

- Agricultural Market Information System. 2020. <http://www.amis-outlook.org/> (1.9.2020) spletni vir
- AMBROŽIČ, M., JEVŠNIK, M., RASPOR, P. Inconsistent terminology in food safety field : a permanent risk factor?. Journal of food and nutrition research. 2010, vol. 49, no. 4, str. 186-194. ISSN 1336-8672.
- BLOEM, M.W., SEMBA, R.D., KRAEMER, K. Castel gandolfo Workshop: an introduction to the impact of climate change, the economic crisis, and the increase in the food prices on malnutrition, 2009, 2. J. Nutr. 140 (1), str. 132-135
- CFS. 2020. About CFS. <http://www.fao.org/cfs/home/about/en/> (1.9.2020) spletni vir
- Digital agriculture. FAO. <http://www.fao.org/digital-agriculture/en/> (1.9.2020) spletni vir
- E-Agriculture. 2020. <http://www.fao.org/e-agriculture/> (1.9.2020) spletni vir

- FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for affordable healthy diets. FAO, Rome. ISBN: 978-92-5-132901, <https://doi.org/10.4060/ca9699en>
- FAO. 1943. United Nations Conference on Food and Agriculture. Hot Springs, Virginia, May 18–June 3. Final Act and Section Reports. United States Government Printing Office, Washington, DC.
- FAO. 1996. Declaration on world food security. World Food Summit, FAO, Rome.
- FAO. 2017. The future of food and agriculture – Trends and challenges. FAO, Rome.
- FAO. 2018. The future of food and agriculture – Alternative pathways to 2050. FAO, Rome.
- FAO. 2019. FAO: Challenges and Opportunities in a Global World. Rome. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
- FAO. 2020. Strategic objectives. <http://www.fao.org/about/what-we-do/en/> (1.9.2020) spletni vir
- FAOSTAT. 2020. <http://www.fao.org/faostat/en/#home> (1.9.2020) spletni vir
- Food and Agricultural Microdata Catalogue. 2020. [http://www.fao.org/food-agriculture-microdata/en/\(1.9.2020\)](http://www.fao.org/food-agriculture-microdata/en/(1.9.2020)) spletni vir
- GODFRAY H. C. J., J. R. BEDDINGTON, I. R. CRUTE, L. HADDAD, D. LAWRENCE, J. F. MUIR, J. PRETTY, S. ROBINSON, S. M. THOMAS, C. TOULMIN, Food Security: The Challenge of Feeding 9 Billion People. 2010 : str. 812-818, <https://science.sciencemag.org/content/327/5967/812/tab-article-info>
- IFAD. 2020. About IFAD. <https://www.ungm.org/Shared/KnowledgeCenter/Pages/IFAD> (1.9.2020) spletni vir
- LUNDGAARDE, E., FUNK, E., KOPYRA, ET AL.. 2012. Private Foundations and Development Cooperation: Insights from Tanzania. German Development Institute.
- NOŽIČ SERINI, S. 2016. Analiza in evalvacija sodelovanja Organizacije združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) in Republike Slovenije : diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana.
- OECD/FAO. 2020. OECD-FAO Agricultural Outlook 2020-2029, FAO, Rome/OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1112c23b-en>.
- OZN. 2020a. Food Security and Nutrition - A Global Issue. <https://research.un.org/en/foodsecurity/key-un-bodies> (1.9.2020) spletni vir
- OZN. 2020b. Sustainable Development Goals – Zero Hunger. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/> (1.9.2020) spletni vir
- PINSTRUP-ANDERSEN, P. Food security: definition and measurement. 2009. Food Sec. 1, str. 5–7, <https://doi.org/10.1007/s12571-008-0002-y>
- RASPOR, P., BAŠA, L.. European food, technology and nutrition declaration. V: International Food, Agriculture and Gastronomy Congress, February, 15-19, 2012, Belek, Antalya, Turkey. Tarladan Sofraya Gıda Kongresi : kongre kitabi 2012 : proceedings of the IFAG congress. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2012, str. 1, [OP-A-05.3].
- RASPOR, P.. The European declaration on food, technology and nutrition : editorial. Acta aliment. (Bp.), 2009, vol. 38, no. 1, str. 3-7.
- ROSENMAN, S. I. (ed.).1950. Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt 1941–45. 4 vols (New York: Harper).
- SHAW J., World Food Security, A History since 1945, London, Palgrave Macmillan. ISBN978-0-230-58978-0, <https://doi.org/10.1057/9780230589780>, str.1-510
- UNSCN. 2020. About UNSCN. <https://www.unscn.org/en/about> (1.9.2020) spletni vir
- WFP.2020. Overview. <https://www.wfp.org/overview> (1.9.2020) spletni vir